

BİR NEOLİBERALİZM RESTORASYONU: OECD BEPS EYLEM PLANI^{1 2}

A RESTORATION OF NEOLIBERALISM: OECD BEPS ACTION PLAN

Yunus KÖSE ³

*Araştırma Makalesi / Geliş Tarihi: 12.10.2022
Kabul Tarihi: 31.12.2022*

Öz

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı çok uluslu şirketler (ÇUŞ) karlarını agresif vergi planlaması motivasyonu ile vergilemenin olmadığı veya düşük olduğu ülkelere transfer ederek büyük bir matrah aşınması meydana getirmektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla OECD, “**BEPS Eylem Planı**” ile matrah aşınmasına neden olan 15 sorunlu alanı tespit ederek yeniden revize etmiştir. Bu çalışma iktisadi serbestleşmeyi yücelten neoliberal iktisat politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan “**kar aktarımı yolu ile matrah aşınması sorunu (base erosion and profit shifting-BEPS)**”na post-neoliberal bir çözüm getiren “**OECD BEPS Eylem Planı**”nın nitel-betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kar Aktarımı Yoluyla Matrah Aşındırma, BEPS Eylem Planı, Neoliberalizm, Post-neoliberalizm

JEL Sınıflaması: F3, H26, K34

Abstract

Multinational companies (MNCs) created by globalization create a great tax base erosion by transferring their profits to countries where there is no or low taxation with the motivation of aggressive tax planning. In order to eliminate this problem, OECD identified 15 problematic areas that caused base erosion with the “**BEPS Action Plan**” and revised it again. This study examines the qualitative-descriptive analysis method of the “**OECD BEPS Action Plan**”, a post-neoliberal solution to the “**base erosion and profit shifting (BEPS) problem**” that emerged as a result of the neoliberal economy that glorifies economic liberalization.

Keywords: Base Erosion and Profit Shifting, BEPS Action Plan, Neoliberalism, Post-Neoliberalism

JEL Classification: F3, H26, K34

¹ Bu çalışma Prof. Dr. HabibYILDIZ ve Dr. Öğr. Üyesi Nurullah ALTUN danışmanlığında Yunus KÖSE'nin Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde devam eden doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

² **Bibliyografik Bilgi (APA):** FESA Dergisi, 2022; 7(4) , 775 - 785 / DOI: 10.29106/fesa.1188233

³ Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü, ykose@sakarya.edu.tr, Sakarya-Türkiye, ORCID: 0000-0002-9603-6280

1. Giriş

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı ÇUŞ'e ait sermayeler, uluslararası vergi uygulamalarındaki farklılıklar ve boşlukların etkisiyle geniş bir coğrafyada hareket imkânı bulmaktadır. Birçok vergi idaresinin çok uluslu şirketlere ait kârları vergilendirmemesi veya düşük oranda vergilendirmesi **“agresif vergi planlaması”** kavramını ortaya çıkarmıştır. Çok uluslu şirketler karlarını agresif vergi planlaması motivasyonu ile yerel mevzuat ve “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları” (ÇVÖA)'ndaki farklılıklardan yararlanarak kurdukları uluslararası şirketler vasıtasıyla vergilemenin olmadığı veya düşük olduğu ülkelere transfer etmektedirler. Bu durum söz konusu kazancın elde edildiği ülkelerin vergi matrahlarının yasal yollarla daraltılmasına neden olmuştur. Bu koşulları ortaya çıkaran süreç, geçmişte çok da gerilere gitmeyen küreselleşme ve neoliberal iktisat politikalarına dayanır.

1945'ten itibaren uygulanan ve “devlet”in etkin olduğu “Keynesyen” iktisat politikalarının 1980'lere gelirken çeşitli çıkmazlara girmesi, **“Washington Konsensüsü”** (WK) olarak anılan ve piyasayı temel mekanizma olarak kabul eden **“Neoliberal”** iktisat politikalarından oluşan bir kalkınma modelinin kabulünü sağlamıştır.

Ekonominin büyümesi için gerekli ve yeterli olduğu düşünülen, iktisadi serbestleşmenin sağlandığı ve kamu sektörünün ekonomideki etkinliğinin azaltıldığı, Washington Konsensüsü'ne dayalı neoliberal iktisat politikaları 1990'lar boyunca uygulandı. Ancak 1990'lı yılların iktisadi olayları beklenen gelişmeler değildi. Kontrolsüz serbestleşmenin neden olduğu sermaye kaçışlı finansal krizler Konsensüs'ün savunucularını sermaye hareketliliği ile ekonomik istikrarı nasıl uzlaştıracakları konusunda düşünmeye zorladı⁴. Finansal liberalleşmenin getirileri ile risklerini optimum noktada buluşturabilmek için Washington kuruluşlarının da desteklediği düzenleyici devletin denetleyici kuruluşlarına ihtiyaç duyulduğu fikri ortaya çıktı.

Bu fikrin getirdiği müdahale tipi Keynesyen müdahaleler gibi piyasa yasalarına karşı değil, *“neoliberal müdahalecilik”* olarak nitelendirilen piyasa yasaları doğrultusunda bir müdahale tipidir. Özellikle 2008 küresel mali krizinden sonra uygulama alanı bulan bu müdahaleler krizden büyük yara alan neoliberalizmin yeniden yapılandırılması için *“devletin harekete geçirilmesi”* olarak kabul edilebilir (Demir, 2011:10).

Eleştirilerin sonunda Konsensüs “devlet”in eksikliğini hissedildiği ve bu eksikliklerin bir nebze giderildiği bir hal olarak literatürde **“İkinci Nesil Washington Uzlaşması”** veya **“Post-Washington Konsensüsü”** olarak anılan bir revizyona uğradı.

Neoliberal paradigma yaşadığı sorunlar karşısında birtakım revizyonlarla hâkim iktisadi anlayış olarak politika üretmeye devam ediyor. Özellikle G20'nin öncü ekonomilerinin matrah aşınma sorunlarına odaklanıp çözüm arayan **“OECD BEPS (Base Erotation and Profit Shifting) Eylem Planı”** bu revizyonların son ürünü olarak gözükmektedir.

Bu çalışma, uluslararası vergilemede yaşanan neoliberalizm kaynaklı sorunlara post-neoliberal çözüm arayan OECD BEPS Eylem Planı'nın hâkim paradigmanın bir restorasyonu olduğunu, nitel betimsel bir analiz ile ortaya koymayı amaçlamaktadır. Literatürde genellikle mevzuat yönüyle değerlendirilen çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada BEPS Eylem Planı, neoliberalizm ve post-neoliberalizm tarihsel süreci içerisinde analiz edilmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde teorize edilmesinden savlarının çöküşüne kadar neoliberalizm hatırlanmakta, ikinci bölümde sermayeyi geniş bir coğrafyada hareket ettiren neoliberal iktisat politikalarının ortaya çıkardığı ve bir maliye sorunu olan BEPS ve bu sorunun çözümü için hayata geçirilen “OECD BEPS Eylem Planı” anlatılmaktadır. Son bölümde ise neoliberalizm eleştirilerinden post-neoliberal döneme geçerken “BEPS Eylem Planı”nın bu eleştirideki yeri tespit edilmektedir.

2. Literatür Taraması

Çalışmamızın temelini oluşturan “OECD BEPS Eylem Planı”, aynı başlık altında gerek akademinin gerekse konuyu yakından takip eden piyasa ve maliye bürokrasisinin uzmanları tarafından 2015 yılından bu yana çeşitli yönleri ile ele alınmıştır.

Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Prof. Dr. Billur YALTI önderliğinde gerçekleştirdiği **“Vergilendirmede Matrah Aşındırma ve Kar Kaydırma (BEPS) Önlenmesi: Politika, Hukuk, Eylem”** başlıklı Beşinci Uluslararası Vergi Konferansında sunulan ve tartışılan tebliğlerin derlendiği önemli bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada da “BEPS Eylem Planı”nın dijital ekonomi, faiz ödemeleri, vergi anlaşmalarının suiistimali, işyeri

⁴ Bkz. Akçoraoğlu, A. (2018), Küresel Neoliberal Sistemin Krizi, Çelişkileri ve Direnci: Post-Neoliberal Küresel İktisadi Düzene Geçiş Mümkün mü?, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı: 90, Nisan

Demir, G. (2011), Post Neoliberalizm? Kriz ve Sonrası Üzerine, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, Aralık

statüsünden yapay olarak kaçınma ve transfer fiyatlandırması dokümantasyonu aksiyonları ile projenin ulusal, uluslararası ve gelişmekte olan ülkeler açısından beklentileri incelenmiştir.

Yine Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Ticaret Hukuku Merkezi'nin International Fiscal Association (IFA) ile gerçekleştirdiği “**21. Yüzyılda Sınır Ötesi Vergi Sorunları**” başlıklı Uluslararası Vergi Konferansında sunulan ve tartışılan tebliğlerin bir araya getirildiği uluslararası bir gözle oluşturulmuş bir çalışma bulunmaktadır.

Konuyla ilgili yazılmış bir doktora ve iki yüksek lisans tezi ile uluslararası alanda tanınmış denetim şirketlerinin uzmanları tarafından kaleme alınmış makaleler daha çok yeni düzen hakkında genel olarak bilgilendirme, Eylem Planı'nın farklı aksiyonlarının mevzuat, hukuk ve ekonomi yönüyle değerlendirilmesi ve gelişmekte olan ülkelere olan etkileri üzerinedir.

Çalışmamız literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak “OECD BEPS Eylem Planı” konusunu tarihsel süreçte, içerisine doğduğu iktisadi dönemin hakim paradigmasının bakış açısıyla ele almaktadır.

3. Metodoloji

Toplumsal vakalar ve olgular ile bunları ortaya çıkaran koşulların betimlenmesi ve geleceğe dönük bir projeksiyonunu ortaya koymak daha çok sosyal bilimlerin kendine özgü metotları ile gerçekleştirilmektedir. “Kar aktarımı yolu ile matrah aşındırılması” gibi güncel bir sorun karşısında ortaya konulan “BEPS Eylem Planı”nı, iktisat tarihinin farklı dönemlerinin ortaya çıkardığı problem ve çözümler olarak görmemizi sağlayan bu çalışma, tarihsel süreç içerisinde, nitel-betimsel bir veri analizi metodu ile oluşturulmuştur. Bu yöntemle ulaşılan sonuçlar çalışmanın özgünlüğünü pekiştirmektedir.

Bu metot insanı merkeze alan, kendisini ve çevresini nasıl algılayıp tanımladığını öğrenmeye yönelik çalışma tiplerinden biridir. Nitel veri analizi amaç ve yöntem bakımından nicel veri analizlerinden oldukça farklıdır. Nitel veri analizinin amacı, incelenen sosyal gerçeğin derinliklerinde bekleyen gizli bilgiyi gün yüzüne çıkartmaktır. Araştırmacı bu süreçte sübjektif bir tavır ile araştırdığı sosyal gerçeklikle doğrudan bir etkileşime girer. Dolayısıyla nitel veri analizini sosyal gerçeğin içerisindeki yerleşik bilginin kavranabilmesinin bir aracı olarak tanımlamak mümkündür (Özdemir, 2010:339).

Betimleyici nitel veri analiz ile yapılan çalışmalar genellikle tümenden gelimci bir analiz yöntemi ile oluşturulmuştur. Tüm dengelimsellik noktasında betimsel analiz, çeşitli verilerin elde edilerek daha önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanmasını içeren bir analiz türüdür (Yıldırım ve şimşek, 2003). Bu kapsamda BEPS Eylem Planı'na giden yolda öncelikle BEPS sorununu ortaya çıkaran neoliberalizm, tümenden gelimci bir tarihsel metot ile ele alınmış ardından neoliberal politikalarından beklenen gelişmeler gerçekleşmeyince gelen eleştirilere cevap niteliğinde ortaya çıkan post-neoliberalizm hakkında bir bilgi seti ortaya konulmuştur.

Nitel-Betimsel analiz ile elde edilen bulguların farklı bakış açalarına göre yorumlanarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2003). Bu doğrultuda BEPS Eylem Planı, BEPS'in kaynağı olarak gösterdiğimiz neoliberalizme yöneltilen eleştirilere bir çözümler olarak gelişen post-neoliberalizmin bir düzeltilmesi olarak yorumlanmıştır.

4. Neoliberalizmi BEPS Eylem Planına Giden Yolda Yeniden Tanımak

Teorize Edilip Uygulanmasından, Savlarının Çöküşüne

Gerek az gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin kalkınma mücadeleleri zaman zaman krizler ile akamete uğramıştır. Bu krizlerin ortak özellikleri; yetersiz iç tasarruf hacmi, döviz darboğazı ve ödemeleri giderek zorlaşan dış borçlar olmuştur. 1980'lerin sonuna kadar “Bretton-Woods kuruluşları” bu ülkelerin ortak sıkıntısı olan dış borç ve ödemeler bilançosu ile ilgili sorunların hafifletilmesi karşılığında, onlardan makroekonomik istikrar temelli programları uygulamaya koymalarını talep ettiler. 1980'lerden itibaren bahsi geçen ülkelerin mevcut sorunlarının daha da derinleşmesi üzerine Washington merkezli kuruluşlar olan ABD Hazine Bakanlığı, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB)'nin birlikte tesis ettikleri “Washington Konsensüsü” olarak bilinen ve neoliberal iktisat politikalarından oluşan bir kalkınma modeli ortaya koydular ve bu yeni paradigma ile gelişmekte olan ülkelerin istikrarlı bir kalkınma yoluna girebilmeleri için piyasayı temel mekanizma olarak kabul etmelerini sağladılar (şen, 2005:181-182).

Washington Konsensüsü, 80'lere gelinene kadar uygulanan Keynezyen anlayış kaynaklı sorunların üstesinden gelebilmek için uygulanması gereken neoliberal iktisat politikalarının vücut bulmuş halidir ve neoliberal iktisat anlayışının şahikası olarak kabul edilir. Öyle ki, alternatiflerinin yaşama hakkı artık yoktur ve ülkeler bu “konsensüs” etrafında uygulama birliğine davet edilmektedirler (Yıldırım, 2011:5).

1970'li yıllarda yaşanan uluslararası para sistemi sorunları ve petrol krizine ek olarak birçoğ ülkenin 1980'lerde ortaya çıkan stagflasyon ve dış borç sorunuyla karşı karşıya kalması, devletin ekonomi içerisinde gereğinden fazla yer tuttuğu ve piyasa serbestisinin olmadığı Keynezyen iktisat anlayışından neoliberal iktisat anlayışına geçişin

sebepleri olmuştur. Neoliberal anlayış, işgücü piyasasının yeterince esnek olmaması, artan oranlı vergiler, yüksek oranlı ithalat vergileri, KİT açıkları gibi sorunların nedenlerini Keynezyen anlayışta görmüştür (Yıldırım, 2011:5).

1930’lardaki çöküşüne kadar hâkimiyetini sürdüren “laissez-faire” nin yeniden canlanışı (Harman, 2009:78) olarak görölen neoliberalizm, Dumenil ve Lavy’e göre; sermaye sahiplerinin kârlarını maksimize etmek ve iktidarlarını güçlendirmek için kapitalizmin geldiği son evre olarak tanımlar (Dumenil ve Levy, 2009:51).

Başta Avrupa ölkeleri olmak üzere, gelişmekte olan ölkelerin kamu yatırım projelerini desteklemek üzere kurulan Dünya Bankası, 1980’lerle birlikte ekonomik büyümeyi hedef alan neoliberal bir bakış açısıyla piyasa dostu bir ekonomik reform üzerine odaklanarak piyasa üzerindeki devlet müdahalesini azaltmaya yöneldi. Bu çerçevede borç krizinden etkilenmiş ve dış açık veren ölkelere “yapısal uyum kredileri” adı altında yapacağı finansal desteği, liberalleşmeyi ve devlet müdahalesini azaltmaya yönelik politikaları içeren bir uyum paketi karşılığında sundu (Pieper ve Taylor, 1998:42-44).

Konsensüs’ün maddelerini birkaç ana grupta toplarsak; ilk grupta, kamu sektörünün küçültölerek ekonomideki belirleyici rolünün azaltılmasına ve bütçe dengesinin sağlanması gerektiği ilkelerini görürüz. Bu ilkeler “girişimci devleti” ve Keynezyen anlayışın “refah devleti”ni hedef alır. Neoliberal anlayış, çıkar gruplarının hizmetine girme ihtimaline karşı devleti rekabetin önünde bir engel olarak görerek denk bütçe ve özelleştirmeler yoluyla kamunun ekonomi üzerindeki etkisini azaltma yolunda ilerler. Diğer bir grup madde; mal ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve serbest piyasa anlayışının kurumsallaşması ile alakalıdır. Mülkiyet haklarının güvence altına alınması ilkesi ile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ölkeye çekebilmek için mal ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım, 2011:78).

Sekiz yıl boyunca süren, GATT çatısı altında yapılan son oturum olan ve “Uruguay Round”u olarak bilinen oturumun ardından 1995 yılında kurulan “Dünya Ticaret Örgütü” (DTÖ) çok farklı bir anlayış getirdi. 1990’larda finansal küreselleşmenin başlamasıyla birlikte, DTÖ, Bretton Woods prensiplerini tersine çeviren ve “*hiper küreselleşme*” denilen yeni tür bir küreselleşmenin başlangıcı oldu. Yerel ekonomi yönetimi, uluslararası ticarete ve finansa boyun eğmek zorundaydı. Ekonomik küreselleşme mal ve sermayenin (ama iş gücünün değil) uluslararası entegrasyonunu bir amaç olarak görüyordu. Artık küreselleşme, bütün ekonomilerin düşük kurumsal vergilendirme, sıkı maliye politikaları, kısıtlamaların kaldırılması ve sendikal güçlerin azaltılmasına yönelik bir stratejiyi takip etmelerini gerektiriyordu. ÇUŞ, uluslararası faaliyetlerini kolaylaştırıp hızlandıracak daha kapsamlı küresel kurallar talep ettiler. Gelişmekte olan ölkeler ihracat platformları haline gelmek ve yabancı yatırımcıyı çekmek için bu kurallara uymak konusunda zaten çok istekliydiler (Rodrik, 2011:66-67).

Neoliberalizm iktisat anlayışı, maksimum refah seviyesine ulaşabilmek için bireysel girişimciliği, mülkiyet haklarının güvence altına alınmasını, serbest ticareti ve ekonomiye devletin değil piyasanın yön vermesi gerektiği önerilerini sunar (Harvey, 2005:2-65). Bu anlayışa göre dış ticaret serbestisi o kadar önemlidir ki uluslararası rekabet, etkinlik ve verimliliğin artması için bütün engellerin kaldırılması gerekmektedir.

Washington Konsensüsü’nün ilkelerinden bir tanesi, artan oranlı vergi uygulamasından vazgeçip verginin tabana yayılması ile ilgilidir. Zira neoliberal yaklaşım, vergilemede adalet ilkesinden yola çıkılarak, vergi politikası yoluyla gelir eşişsizliğini gidermek için tasarlanan artan oranlı vergileri hem insanların çalışma isteğini hem de sermayenin yatırım eğilimini azaltan sosyo-ekonomik bir problem olarak görmektedir. Neoliberalizmin problemli olarak gördüğü bu hususta ortaya koyduğu çözümler; artan oranlı verginin muhatabı olan sermayenin alt gelir gruplarına hantal devlet aracılığı dağıtılması yerine katma değeri yüksek yatırımlarda kullanarak istihdamı artırmak olacaktır.

Neoliberal politik düşünce 1980-90’larda küreselleşmenin artan ivmesi ve Washington Konsensüsü aracılığıyla ABD ve Batı-Avrupa’dan az gelişmiş ölkelere doğru sistem ihracı şeklinde yapılmıştır. Bu ölkelerde IMF ve Dünya Bankası aracılığı ile uygulamaya konulan neoliberal iktisat politikaları bir dizi finansal krizlere yol açmıştır. Finansal serbestleşmenin had safhalara ulaştığı bir küresel ekonomik sistemde, krizlerin az gelişmiş ölkelere has bir durum olduğu görüşü yerleşik bir düşünce haline gelmiş ve bu ölkelerde kurumsal olarak neoliberal politik düşünceye sağlıklı bir biçimde entegre edilememesinden dolayı finansal krizlerin yaşandığı iddia edilmiştir.

Ancak 2008 yılında dünyanın en büyük ekonomisi ABD’de türev ürünler aracılığı ile başlayıp tüm dünyaya bir salgın gibi yayılan finansal kriz bu yerleşik düşünceyi yıkmıştır (Eroğlu ve Yeter, 2017:61).

Savların Çöküşü

1990’lı yılların iktisadi olayları Washington Konsensüsü’nün beklenen gelişmeleri değildi. Problemli tezler üzerine kurulmuş olması, arzulanacak ekonomik büyümeyi sağlayamaması ve ölkelerin daha kırılgan hale gelmesi, piyasa ekonomisinin başarısı ve devamlılığı için devlet mekanizmasının öneminin anlaşılması, finansal serbestinin yaşanan krizlerin en büyük nedeni olarak görölmeleri, iktisadi kurumların ihmali, yoksulluğun artması ve gelir dağılımının giderek bozulması Washington Konsensüsü’nün ağır eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2011:20). Washington Konsensüsü güdümündeki neoliberal politikalar ortaya çıktığı

günden günümüze kadar ne küresel ekonominin genel büyümesine ne de bu ekonomideki gelir dağılımının daha adil bir şekilde paylaşılmasını sağlamıştır.

Neoliberal yapısal uyum programlarının ve serbestleşmenin ülke ve dünya ekonomileri üzerinde yapacağı olumlu beklenti tam olarak gerçekleşmediği gibi, 1990’lardan itibaren tekrar eden ve kontrol altına alınamayan Arjantin krizi ve ardından patlak veren Asya mali krizi, neoliberal bakış açısının hegemonik pozisyonu ve güvenilirliğinin sorgulanır hale gelmesine neden olmuştur. Söz konusu politikaların bir paket halinde uygulamak üzere sunulduğu Washington Konsensüsü şiddetli entelektüel tenkitlere maruz kalmıştır.

Gerek savunucuları gerekse eleştirilenleri, Washington Konsensüsü’nün ürettiği politikaların beklenen sonucu vermediği konusunda hemfikirdir. Bunlar arasındaki tartışma “*Konsensüs ölü mü yoksa canlı mı*” değil bunun yerine neyin geçeceği üzerinedir (Rodrik, 2006:973).

Başta sermaye piyasalarının kontrolsüz serbestleşmesi olmak üzere bütün serbestleşme politikalarının 1990’lar boyunca oluşturduğu sermaye kaçıışı nedenli finansal krizler, konsensüsün savunucularını, sermaye hareketliliği ile ekonomik istikrarı nasıl uzlaştıracakları konusunda düşünmeye zorladı. Finansal liberalleşmenin getirileri ile risklerini optimum noktada buluşturabilmek için, Washington kuruluşlarının da desteklediği, düzenleyici bir devletin denetleyici kurumlarına ihtiyaç duyulduğu fikri ortaya çıktı.

Vogel, yaşanan gelişmelerle birlikte paradigma üzerinde bir revizyona gidileceğini işaret ediyordu. Neoliberal temelli uygulamaların birçok ekonomide ortaya çıkardığı kriz, istikrarsızlık ve talan sorunları, mevcut paradigmada arka plana itilen devletin (deregulation), piyasalara müdahalesini (re-regulation) gerekli gören ve “*daha serbest piyasa, daha fazla kural*” olarak da anılan bir anlayışa dönüşüyordu (Vogel, 1996).

Eleştirilerin sonunda konsensüs, “devlet”in eksikliğinin hissedildiği ve bu eksikliğin bir nebze giderildiği rehabilite edilmiş bir hal alacak ve literatürde “**İkinci Nesil Washington Uzlaşması**” veya “**Post-Washington Konsensüsü**” olarak anılacaktır. Bu yeni yaklaşımda girişimci devlet tarihe karışmış olmakla birlikte, daha iyi bir gelir dağılımı sağlayamayacağını iddia ettikleri sosyal devlet anlayışına piyasanın etkinliğini aksatmadığı sürece müsaade edilmiş ve serbest piyasanın insanlığın yararına olduğu düşüncesi devam etmekle beraber kamunun ekonomi içerisindeki gerekliliği kabul edilmiştir. Akışkan finansal piyasaların meydana getirdiği problemler, fiyat istikrarının tek başına makro iktisat istikrarını sağlamayacağı ve her ülkenin kalkınma noktasında kendi özgün durumuyla değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Yine de piyasa ekonomisi sistemine mesafeli duran ekonomistler, her iki iktisat politikasının da neoliberal politikalar olduğunu vurgulamışlardır (Yıldırım, 2011:20).

2008 krizinin ardından neoliberal iktisat politikalarının Washington merkezli öncü kuruluşları, bu anlayışa olan güvenin ziyadesiyle sarsıldığını nedenleri ile birlikte fark ederek, Washington Konsensüsü’ne dayalı neoliberal iktisat politikalarındaki ısrarcı piyasa anlayışını, biraz daha Keynezyen politikalar doğrultusunda reforme etmiştir. Tabii neoliberalizm burada terk edilen politika değil, yalnızca yaraları sarılmış ama uygulanmaya devam edilen politika olmuştur.

Düzenleyici devlet, her ne kadar Washington Konsensüsü’nün devlet anlayışından uzaklaşmış olsa da, Post-Washington Konsensüsü sürecinde devlet anlayışında köklü bir değişimden söz edilemez. Zira düzenleyici devlet anlayışı ile neoliberalizmin özelleştirme, dışa açılma, finansal ve ticari serbestleşme gibi politikaları arasında herhangi bir çatışma bulunmamaktadır. Bu yeni dönemde de piyasa yanlısı yaklaşım idealize edilmeye devam edilirken, devletin rolü, sağlıklı işleyen bir piyasa mekanizması için artırılması öngörülüyordu (Civelekoğlu, 2015:41)

Savlarının Çöküşüne Rağmen Neoliberalizm Kararlılığı: BEPS’e Giden Yol

Gelişmiş ülkeleri BEPS Eylem Planı’na götüren ve sonunda “devlet”i yenide göreve çağıran süreç şu şekilde işleştirdi; neoliberal politikalar ile kontrol dışına çıkan büyük miktarlardaki matrahlar devletlerin mali egemenliklerini baltalarken vergi gelirlerinin azalmasına neden olmuştu. Bu durumun kronikleşmesi bütçe açıklarının kronikleşmesi anlamına geliyordu dolayısıyla bu açığı kapatacak sıradaki gelir kaynağı borçlanmadı. G7 ülkelerinin bile neoliberal iktisat politikaların uygulandığı 40 yıl boyunca borçlanma oranları katlanarak artmıştır.

ABD'nin 1980'lerdeki borç/GSMH oranı %31'den 2021'in ilk çeyreğinde %127'ye5, Almanya 1990'ların başında %20'lerden6 2020'de %70'lere7, İngiltere 1980'lerin başında %45'lerden 2021'de %100'lere8, Fransa 1980'de %32'lerden9 2021'de %117'lere10, Japonya %47'lerden11 2021'de %256'lara12 ulaşmıştır.

Neoliberalizm ile birlikte serbestleşme politikalarının dünya ekonomisine hediye ettiği başka bir sorunlu oluşum “**vergi cennetleri**” olmuştur. Bu oluşum, neoliberalizmin daha adil bir gelir dağılımı tezini çürüten bir gelişme olarak ekonomi tarihine geçmiştir. Bu süreçte birçok ÇUŞ vergi cennetlerinde tesis ettikleri paravan şirketler aracılığı ile milyarlarca dolar vergiyi bağlı buldukları ülkeye ödemekten kaçınarak trilyon dolarlık büyüklüklere ulaşmışlardır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde matrah kaymasından dolayı, vergi cennetlerinde ise vergi yapılarından dolayı kamu hizmetleri, dolaylı, özellikle de tüketim üzerinden alınan vergilerle finanse edilmeleri vergi yükünün, dolayısıyla gelirin adil paylaşılmadığını göstermiştir.

Krizlerin peşinden devletler geniş harcama programları ile zayıf endüstrileri desteklemesi, iflase sürüklenen şirketlerin kamulaştırılması ve banka borçlarının garanti altına alınması için yasal düzenlemeler yapmak durumundadır. Devletlerin bu düzenlemeleri yapabilmesi için ek finansmana, yani yeniden vergi gelirlerine veya borçlanmaya başvurması gerekir (Öztürk ve Ülger, 2016:251). Vergi cennetlerinin finansal cazibesi, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin BEPS problemi yani “matrah aşındırması ve kar aktarımı” ile karşı karşıya kalmasına ve BEPS kaynaklı finansman eksikliğinin yeniden vergiler veya borçlanma yoluyla elde edilmesine, bu da vergi yükünün günden güne artmasına neden olmuştur.

Bunların dışında kaynak tahsisinde etkinliği düşürmesi, ekonomik suçları daha kârlı ve cazip kılması, kurumsal yapılara ve ekonomik büyümeyi baltalaması vergi cennetlerine yöneltilen diğer eleştiriler olmuştur (Arslan, 2011:45-49).

Neoliberal tez özellikle sermaye üzerinden alınan vergilerin düşürülerek karlılığın ve dolayısıyla yatırımların artacağını, bu sayede gelirin daha adil paylaşılacağını iddia ediyordu. Neoliberal tezler Washington merkezli kuruluşlar aracılığı ile yaklaşık 40 yıldır hemen hemen tüm dünyada uygulamaya konuldu. Peki, iddia edildiği gibi oldu mu?

Atlantik Konseyi'nin çalışmalarından anlıyoruz ki; dünyada KV oranları 1980'lerde %40'larda iken 2020'de %15 civarına gerilemiş durumda. Bu bilanço bize son 40 yılda gelir eşitsizliğinin tarihte hiç olmadığı kadar arttığını göstermektedir. Bununla ilgili olarak Oxfam'ın araştırma sonuçlarından görüyoruz ki; Dünyanın en zengin %1'i 6,9 milyar insanın toplam varlığının iki misli kadar varlığa sahip durumda (<https://www.aydinlik.com.tr>).

Sermayenin finansallaşması sorunu

Neoliberal tezin savlarından bir tanesi de sermaye üzerinden alınan verginin azaltılması karşısında, artan sermayenin reel sektöre kanalize olacağı, bunun da ekonomik büyümeyi artıracığı idi. Daldal'ın Altvater ve Mahnkopf'tan aktardığı; neoliberal ekonominin özgün yanı, finansal birikimin reel birikimden kopmuş olmasıdır. Reel faizin GSMH'nın üzerinde seyretmesi, borçluları fakirleştirip, borç verenleri zenginleştirerek gelir dağılımındaki makasın büyük oranda açılmasına neden olacaktır. Herkesin eldeki sermayeyi bu şekilde artırmaya çalışması, kapitalizmin tarihsel bir formu olan, kumarhane kapitalizmi veya arbitraj kapitalizmi denilen formu ortaya çıkarmaktadır. Keynesyen düzen işlediğinde ise, faizler, elde edilebilir kar oranlarının altında seyreder ve reel sektör yatırımları, üretim, gelir ve istihdam ile uyumlu hale gelir. Monoterist model uygulandığında ise, faiz oranları reel sektördeki elde edilebilir kar oranlarının üzerindedir ve bunun sosyo-ekonomi açısından patolojik etkileri olmaktadır (Daldal, 2016:92).

ÇUŞ'in neoliberal serbestleşme politikalarının sağladığı avantajlar ile büyük ölçekli sermayeler biriktirdiler. Aşırı sermaye yoğunlaşması ÇUŞ'in özellikle finansal işlemler, borsa, tahvil vb. faaliyet dışı kazançlarla zaman içerisinde merkez bankalarından bile daha çok nakit elde etmelerini sağladı. Başka bir deyişle, yatırımlara kanalize edilmesi gereken şirket sermayeleri finansal piyasalara sürülmüş oldu. Neoliberal politikaların uygulanması ile birlikte finansallaşmayı destekleyen diğer uygulamalar her 5-10 yılda bir finansal krizlerin yaşanmasına neden oldu. Ancak 2008 krizinin sistemi ağır bir şekilde sarsması bardağı taşıran son damla oldu (Latifoğlu, 2021).

⁵ <https://fred.stlouisfed.org/series/GFDEGDQ188S>

⁶ <https://fred.stlouisfed.org/series/DEBTTLDEA188A>

⁷ <https://tradingeconomics.com/germany/government-debt-to-gdp>

⁸ <https://www.statista.com/statistics/282841/debt-as-gdp-uk/>

⁹ <https://www.thebalance.com/national-debt-by-year-compared-to-gdp-and-major-events-3306287>

¹⁰ <https://www.statista.com/statistics/463298/public-debt-france/>

¹¹ <https://fred.stlouisfed.org/series/GGGDTAJPA188N>

¹² <https://www.statista.com/statistics/267226/japans-national-debt-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>

Neoliberal politikaların geçerli olduğu bir ekonomide serbest piyasa, faiz oranlarını reel sektör kar oranlarının üzerinde belirlediği anda finansal yatırımlar ile reel sektör yatırımları arasında bir yarış başlayacaktır. Bu yarış dünya çapında finansal yatırımların spekülasyona dönüştüğü ve çok büyük kar oranları ile reel sektör kar oranlarına baskı yaptığı bir tablo ortaya çıkaracaktır. Bu yarışın kurallarını kontrol edecek bir erk olmadığında reel sektör emeğin fiyatını baskılayarak hayatta kalacağı kar oranlarına ulaşmaya çalışacaktır. Sermayenin küresel düzeyde serbestçe hareket ettiği, ancak emeğin ulus devlet sınırları içerisinde hapsedildiği bir dünyada, reel sektör yatırımları emek maliyetleri üzerinden baskılanacaktır. Bu durum küresel anlamda emeğin fiyatının ve alım gücünün düştüğü, işsizliğin arttığı ve gelir dağılımının giderek bozulduğu bir dünya ortaya çıkarmıştır. Finansal yatırımlara giden sermaye, faiz oranları, reel sektöre kanalize edilen sermayenin marjinal kar oranından daha düşük olduğunda kontrol altına alınmaktadır. Sadece bu durumda, sermaye reel sektör yatırımlarına aktarılmakta ve kapitalist sermaye birikimi sahici kanallar aracılığı ile büyümesini devam ettirmektedir. Reel sektör mal ve hizmet üretimini, talebi de artıran düzenlemeler yardımıyla yükseliş trendi yakalayabilmektedir (Daldal, 2016:92-93).

Ücretlerin düşmesi alım gücünün düşmesine, alım gücünün düşmesi reel sektör kar oranlarının düşmesine, reel sektör yatırımlarının düşmesi de işsizliğin artmasına neden olan bir kısır döngüyü ortaya çıkarmaktadır. Bütün bunlar devletlerin hem mali egemenliklerinin daraldığı hem de vergi gelirlerinin azaldığı, bütçe açıkları ile borçlanmanın kronikleştiği, boyutları her gün büyüyen ve sonuçları gelişmiş ülkeleri de ilgilendiren küresel bir ekonomi problemi meydana getirmiştir.

4. OECD BEPS Eylem Planı

ÇUŞ'un kar aktarma yolu ile yaptıkları matrah aşındırma işlemi (**Base Erosion and Profit Shifting-BEPS**), kazancın doğal olmayan bir şekilde, hiçbir ekonomik faaliyetin gerçekleştirilmediği veya sınırlı gerçekleştirildiği, vergilendirmenin düşük oranlar ile uygulandığı veya hiç uygulanmadığı ülkelere aktarılabilmesi için, farklı ülkelerin vergi kuralları arasındaki asimetriyi kötüye kullanarak geliştirilen vergi planlama stratejileridir.

BEPS, birçok devletin vergi gelirlerini tehdit etmektedir. Ancak önemli miktardaki kamu geliri kaybı tek sorun değildir. ÇUŞ'lerin matrahlarını aşındırması, işletmeler arasındaki rekabeti bozar, ayrımcılık yaratır ve sonunda her ülkenin vergi sisteminin amaçladığı vergi yükünün adaletli dağılımını bozar. Zira matrah aşındırma, kamu giderlerinin finanse edilebilmesi için ücretlerin daha fazla vergilendirmesine sebebiyet verecektir. (Prats, 2018:124-125).

Birden fazla ülkenin mükellefi durumunda olan ÇUŞ'lerin yasalara uygun olarak vergi matrahlarını azaltmaları ve kazançlarını kolaylıkla avantajlı ülkelere kaydırabilmeleri, söz konusu ülkelerin ortak endişesi haline gelmiştir. Kendi mali egemenlik alanlarında toplaması gereken vergi gelirlerini korumak ve mükelleflerinin yurt dışında elde ettikleri gelirler hakkında bilgi sahibi olabilmek için kapsamlı bir küresel projenin hayata geçirilmesi gerekliliğini hisseden ülkeler iletişim, iş birliği ve etkileşim içerisinde girerek uluslararası vergi konjonktüründe önemli değişikliklere zemin hazırlamışlardır.

Özellikle 2009 yılından itibaren G-20 ülkeleri, yaşanan vergi sorunlarını küresel gelişmeler ışığında inceleme altına almıştır. OECD ise G-20'nin bu hareketine, geliştirdiği projeler ve kurmuş olduğu küresel forumlar ile aktif olarak katkıda bulunmuştur. Yapılan çalışmalar, uluslararası vergi gündeminde yer aldığı üzere “vergide şeffaflık ve bilgi değişimi (automatic exchange of information)” ile gerçek yararlanıcıların (beneficial ownership) tespit edilmesi ana başlıkları üzerinden yürütülmektedir (Kara ve Öz, 2016:173). Bu çalışmalardan en önemlisi G-20 ülkelerinin talebi üzerine teknik altyapısı OECD tarafından hazırlanan “Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı Eylem Planı” (Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting) dır.

BEPS Eylem Planı uluslararası vergilemede matrah aşınmasına neden olan 15 sorunlu alanı tespit ederek bu alanlara yönelik eylemler geliştirmiştir. Bu eylemlerin etkin bir şekilde uygulanmasıyla ekonomik faaliyetlerin vergi cennetlerinden gelişmiş ülkelere kayması beklenmektedir. Yalnızca vergi avantajı nedeniyle yatırım çeken ülkeler, bu avantajı kaybettiklerinde topladıkları sermayeyi gelişmiş ülkelere kaptırma riski ile karşı karşıya kalacaklardır. Eylem planına ait aksiyonların asıl maksadı bu olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerin etkisiyle tasarlanan bu projenin gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını yeterince dikkate almadan uygulanması endişesi eleştiri konusu yapılmaktadır (Diclehan, 2016:154).

Kapsamını ölçmek zor da olsa, 2013 yılından beri OECD'nin yapmış olduğu analizlerin bulguları, BEPS kaynaklı sorunun potansiyel büyüklüğünü doğruluyor. Buna göre küresel kurumlar vergi geliri kayıpları yıllık %4 ila %10 arasında tahmin edilmektedir. Bu da yıllık 100 ila 240 milyar dolara tekabül etmektedir (OECD, 2016:4-16).

Ekonomik büyümelerinin yavaşlaması ve cari açıklarının artmasından muzdarip olan hükümetler, ÇUŞ'in ekonomik altyapıları ile ekonomik faaliyetlerinin örtüşmesini arzulamaktadırlar. Mücadelesini, hiçbir ekonomik altyapısı olmayan, sadece vergi avantajı sağlamak amacıyla kurulan finansal yapılara karşı oluşturan BEPS

Eylem Planı'nın tanımı OECD tarafından şu şekilde yapılmaktadır¹³; *BEPS Eylem Planı, vergi mevzuatları arasındaki uyumsuzlukları ve boşlukları kullanarak kârın hiç vergilendirilmesi ya da daha az vergilendirilmesi için ekonomik faaliyetlerin hiç olmadığı veya az olduğu yerlere yapay bir şekilde aktarılmasını önlemeye yönelik vergi planlama stratejileridir.*

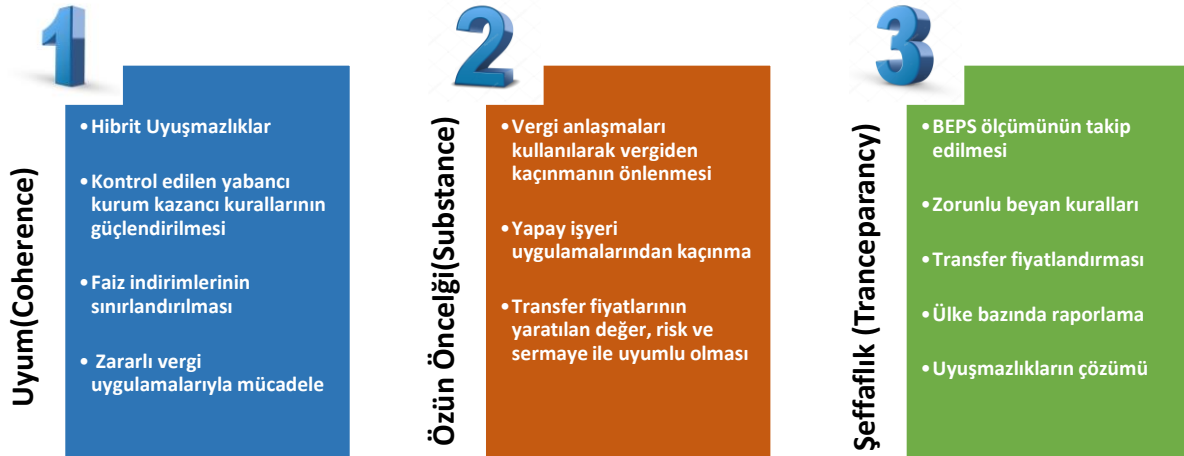
BEPS Eylem Planı'nın temel felsefesi; kazancı ortaya çıkaran ekonomik faaliyet ve değer yaratımının hangi mali egemenlik alanında gerçekte olduğunu tespit ederek orada vergilendirilmesi için, ülkelerin, matrah aşındırma sorununun ortaya çıkardığı ortak dili kullanarak BEPS kaynaklı gelir kayıplarına son vermektir.

Daha adil ve günün gereklerine daha çok adapte olabilmiş bir vergi sistemi yaratmak için ortaya konulan BEPS Eylem Planı, uluslararası vergileme sisteminin yeniden planlanması açısından önemlidir. Yapısal olarak minimum standartlar, tavsiyeler ve en iyi uygulamalardan oluşan BEPS Eylem Planı, ulusal vergi tabanlarının aşınmasına neden olan birçok yöntemin paralize edilmesinin yanında, uluslararası vergi sisteminin gelecek projeksiyonunu güçlendirecektir.

BEPS Eylem Planı'nın üç temel hedefi vardır. Birincisi, vergi matrahının ülkeler arasında daha adil bir şekilde paylaşılması. İkincisi, özellikle vergi cennetlerinde ÇUŞ için oluşturulan cazip vergi sistemlerinin uluslararası alanda yarattığı asimetriyi ortadan kaldırmak. Üçüncüsü, OECD'nin son 50 yıldır üzerinde çalıştığı, haksız vergi uygulamaları projesine yönelik kurguladığı oyunun kurallarını güncellemek (Owens, 2015:8).

BEPS Eylem Planı, bu üç temel hedefe ulaşabilmek için, uyum, özün önceliği ve şeffaflık olmak üzere üç sacayağı üzerine konumlandırılmıştır.

Tablo 1. BEPS Eylem Planı'nın Temel İlkeleri ve Aksiyonları

5. Neoliberalizm Eleştirisi ile BEPS Eylem Planı

Neoliberal tez giderek geçerliliğini yitiriyor. Artan oranlı vergilerin azaltılması dünya ekonomisini daha iyi bir yere getirmedi. Washington merkezli kuruluşlar vasıtasıyla 40 yıldır uygulanan neoliberal iktisat politikalarının artan oranlı vergilerin azaltılmasının istihdamı artıracacağı ve sermayeden elde edilen kazancın yeniden yatırıma yönelmesiyle daha adil bir gelir dağılımı sağlayacağı tezi aksine yaşanan gelişmelerle geçerliliğini yitirmiştir.

Washington Uzlaşması kapsamında neoliberal söylem düzenleyici devlet anlayışı terk edilerek ticaret politikaları ve ihracat desteği benimsenirken, krizlerin kaynağı olarak görülen neoliberalizm öncesi politikalar kararlı bir şekilde terk edilmiştir. Ancak serbestleştirme politikaları gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesi krizlerini derinleştirdi. Neoliberalizme dönük eleştiriler devletin düzenleyici rolünü teslim ederken kendisinden önce gelen paradigmayı gündeme getirmemektedir (Somel, 2016:220).

¹³ <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-about.htm>

1945 sonrası otuz yıllık “altın çağ” içerisinde emekçilerin gelişen sistem karşıtı bilinçleri sermayenin sistem üzerindeki hegemonik konumunu aşındırıyordu. 1980’lere girilirken sistemin egemen güçlerinin meydana getirdiği neoliberalizm (Boratav, 2015:184-185) kamu mülkiyeti ile birlikte emeğin örgütlenmesine ve siyasal kazanımlar elde etmesine olanak tanıyan çalışma rejiminin ilgası olmuştur (Somel, 2016:224). Sosyal bir problem olarak görülen bu durum karşısında post-neoliberal politikalar Washington Uzlaşması’na karşı piyasa ile birey/toplum arasında yeniden bir bağ kurulmasını öngörmektedir (Macdonald ve Ruckert, 2009:10)¹⁴. Zira neoliberal iktisat politikalarının sermaye lehine zamanla dönüştürdüğü vergi uygulamaları sermaye ile teması olmayan büyük bir mükellef kitlesini görmezden geldiği açıktır.

ÇUŞ’lerin vergisel fırsatlar üzerine inşa ettiği agresif vergi planlamalarının sıkça gündeme gelmesi, bilgi çağından nasibini almış, donanımı artık daha güçlü, vergi etiği ve vergi adaleti kavramlarını haiz olan kamuoyunda ciddi tepkilere yol açmıştır. Uluslararası piyasalar dinamik bir şekilde gelişirken, yasaların buna ayak uyduramaması ÇUŞ’lerin vergi matrahlarında meydana getirdikleri aşınma, vergi adaletinin daha çok sorgulanmasına neden olmuştur. Şunu söyleye biliriz ki; G20 ülkelerini BEPS Eylem Planı’na götüren güdü yalnızca ekonomik değildir.

Post-neoliberal stratejiler çerçevesinde uygulanan yeni kamusal uzlaşma ile kriz sürecinde kamunun genişletilmesi ve yenilenmesine dayalı bir kamusal uzlaşma projesinden söz edilebilir. Bu kapsamda kamunun altyapı, eğitim ve sağlık sisteminde yeni yatırım programları uygulayarak istihdam yaratacağı düşünülür. Devletin güçlenmesi, vergi reformu ve gelirin bir ölçüde yeniden dağılımının alt gelir gruplarındaki hoşnutsuzluğu kontrol altında tutma açısından da katkıda bulunacağı düşünülür (Demir, 2011:13).

Dikkat edilirse; neoliberalizmin içerisinden ve paradigmanın hayatta kalması için yapılan eleştirilerin sonucu olarak ortaya çıkan “Post-Washington Konsensüsü” Washington Konsensüsü’nün salt ekonomi kaygıları karşısında, eşitsizlik ve yoksulluk gibi kaygılar ile özellikle vergi konularında bilinçlenmiş toplumun sosyal gündemlerine eğiliyordu.

BEPS Eylem Planı çalışmaları ile ortaya konulan sosyal odaklı vergi düzenlemeleri, 2008 krizi sonrasında büyük bir batağa saplanan finansal sermayeyi devleti yeniden göreve çağırın post-neoliberal anlayış ortamında kurtarma amaçlı devletleştirmelerin bir uzantısı olarak görülebilir.

Neoliberal paradigma iktisadi büyümenin uluslararası kuralları olarak lanse ediliyorken 1997 Asya krizi ile birlikte sorgulanır hale gelince ulusal düzeyde kurumsallaşma ve düzenleyici devlet ilkeleri ile revize edilmiştir (Post-Washington Konsensüsü). Ancak Post-Washington Konsensüsü ile Washington Konsensüsü arasında bir çarpıcı bir ilga-mülga ilişkisi yoktur. Özellikle sermayenin denetlenmemesi hususundaki görüşleri her iki paradigmanın ortak özelliğidir (Öniş ve Şenses, 2005:281).

6. SONUÇ

G20 ülkelerinin talebi üzerine OECD tarafından dizayn edilen BEPS Eylem Planı, neoliberalizmin öncüsü bu ülkelerin bile devletçiliği yeniden keşfettiğine şahit oluyoruz.

Neoliberal paradigmaya yöneltilen eleştiriler altında, BEPS meselesinin sosyal, ekonomik ve mali etkilerini azaltmak için OECD’nin yürüttüğü “BEPS Eylem Planı” neoliberalizmin hâkim paradigma olarak devam etmesini sağlayacak onarımlardan biri olarak gözükmektedir. Bu durumu daha iyi teşhis etmek için neoliberalizmden post-neoliberalizme geçişi iyi anlamak gerekir.

Post-neoliberalizm dediğimiz neoliberalizmin “ikinci kuşak reformları”, eşitsiz bir gelişim gösteren neoliberalizmin tasfiye ettiği kalkınmacı devleti ikame etmek üzere “yeniden devletçilik” anlayışını benimseyen sosyal nitelikli refleksif müdahaleler olmuştur. Ancak bu hareket piyasayı esas alan kalkınma tipine karşı devrimci bir reddiyeden ziyade neoliberalizme yönelik biriken tepkileri azaltmaya çalışan kısmi bir restorasyondur.

Post-neoliberalizm, neoliberalizmin özü ile değil biçimiyle arasına mesafe koymaya çalışmaktadır. Yani neoliberalizmin özünü meşrulaştırma işlevi görmektedir (Somel, 2016:231). Post-neoliberalizm tıpkı neoliberalizm gibi Keynesyen modeli yadsımakta, ancak neoliberal iktisat politikalarına uyum sağlamış olan vergi uygulamalarından ve matrah aşındırmalardan dolayı sermaye ile teması olmayan ve gittikçe yoksullaşın ancak vergi bilinci artın mükellefleri fark ederek bu yönde çıkacak bir krizi engelleyecek politikalar önermektedir.

¹⁴ Bu öngörüye göre benimsenen ilkeler şöyledir:

- Yoksulların kapsanması ve piyasadın yararlanabilecekleri şekilde beşerî sermaye geliştirme
- Metalaşmayı sorgulamadan, piyasa modeli çerçevesinde refah devletinin “pasif” emek gücü yerine “aktif” emek piyasasına katılımı
- Evrensel yurttaşlık hakları yerine tercihli (en mağdur olanları hedefleyen) sosyal yatırımlar

2008 küresel mali krizinin ardından özellikle devleti göreve çağırın eleştirilerin gündeme getirdiği post-neoliberalizm, neoliberalizmin aposteriori gibi algılandığında aralarında bir süreklilik ilişkisi olduğu açıktır. Zira post-neoliberalizm, neoliberalizmden farklı bir kamu politikası olmaktan ziyade uğradığı restorasyon ile neoliberalizmin “şahikası” olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Neoliberalizm, ideolojik bir tercih olarak tanımlanmakta, siyasi tercih olarak ortaya konulmakta, devletin zor gücü ile uygulanmakta, hegemonik süreçler ile örtülü olarak imal edilmekte, politik anlamda halkın desteğini alabilmek için oylanmakta, ekonomik bakımdan sürdürülemez hale geldiğinde yeniden formüle edilmekte ve sürekli evrilmektedir (Karahanoğulları, 2019:432). OECD’nin teknik altyapısını hazırladığı BEPS Eylem Planı da neoliberalizmin sürdürülemez hale geldiği noktada yeniden formüle edilerek evrimine devam ettiği bir süreç olmuştur.

Kaynakça

- ARSLAN, M. O. (2011), “Vergi Cennetleri ve Küresel Yoksulluk”, *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı: 142, ss. 42-49
- CİVELEKOĞLU, İ. (2015), “Washington Uzlaşısı Sonrası Dönemde Devletin Değişen Rolü ve Bir Türkiye Değerlendirmesi”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt/Vol. XXXIV, Sayı: 2, ss. 35-54
- ÇEVİK, S. (2013), *Küresel Ekonomide Uluslararası Vergileme, Yapısı, Ekonomi Politikası ve Ülkelerarası İş Birliği*, Palet Yayınları, Konya
- DALDAL, ř. (2016), “Neoliberalizm, Finansallaşma ve Emek Piyasaları”, *Journal of Emerging Economies and Policy*, Vol.1, December
- DEMİR, G. (2011), “Post Neoliberalizm? Kriz ve Sonrası Üzerine”, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 1, Aralık 2011, ISSN 2146-6017
- DİCLEHAN, B. (2016), “Matrah Aşındırma Yoluyla Kar Aktarımı ve Türkiye Uygulamaları”, *KMPG Sorumlu Vergicilik*, Haziran
- DUMENIL, Gerard ve Dominique LEVY (2009), “Marksist Bir Neoliberalizm Teorisi”, *Neoliberal İktisadın Marksist Eleştirisi*, der. Gülsüm Akalın ve Uğur Selçuk Akalın, Kalkedon Yayınları, İstanbul
- EROĞLU, İ. ve Fatih Y. (2017), "Neoliberal Politik Düşünce Ekseninde Yeni Para Politikası Arayışları", *Sosyal Bilimler Metinleri*, Cilt: 2017/1 ss. 60-74
- HARVEY, D. (2005), *Neoliberalizmin Kısa Tarihi (A Brief History of Neoliberalism)*, Çev. Aylin Onacak, Oxford University Press aracılığıyla Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015
- KARA, M. C., ÖZ, E. (2016), “Bir Küresel Vergi Uyumu Projesi: BEPS”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 414, şubat
- KARAHANODULLARI, Y. (2019), “Türkiye’de Neoliberalizmin Kuruluş Süreci: 1980-1994”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 74, No: 2, ss. 429-464
- MACDONALD, L., RUCKERT, A. (2009), “Post-Neoliberalism in the Americas: An Introduction”, *International Political Economy Series*, Palgrave Macmillan, London
- OECD (2016), BEPS Project Explanatory Statement: 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, ISBN 978-92-64-26343-7
- OWENS, J. (2015), “Tax Transparency and BEPS”, *Journal of Tax Administration*, Vol 1, No 2, (<http://jota.website/article/view/36>) (Erişim tarihi: 09.08.2022).
- ÖNAL, M. (2019), “BEPS’in 2 Numaralı Eylem Planı: Hibrit Uyumsuzlukların Etkilerinin Giderilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 1, Haziran, ISSN 2146-0590, ss. 150-168
- ÖNİş, Z., şENSES, F. (2003), “Rethinking the Emerging Post-Washington Concensus: A Critical Appraisal”, *ERC Working Paper in Economic*, 03/09, November,
- ÖZDEMİR, M. (2010), “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzireni Bir Çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, ss. 323-343
- ÖZTÜRK, S., ÜLGER, Ö. (2016), “Vergi Cennetlerinin Küresel Finansal Kriz Üzerine Ekonomik Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Kara Para Aklamadaki Rolü”, *Niğe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak, Cilt-Sayı: 9(1), ss: 237-254
- PEHLİVAN, O. ve ÖZ, E. (2015), *Uluslararası Vergilendirme*, Celepler Matbaacılık, Trabzon

PIEPER, U., TAYLOR, L. (1998), “The Revival of the Liberal Creed: the IMF, the WB and Inequality in a Globalized Economy”, *Globalization and Progressive Economic Policy* (Derleyen: Dean BAKER, Gerald EPSTEIN, Robert POLLIN) Cambridge University Press, ss. 37-63

PRATS, A. G. (2018), “Gelişmekte Olan Ülkelerin Bakış Açısıyla BEPS: İyi midir? Kötü müdür?”, Vergilendirmede Matrah Aşındırma ve Kar Kaydırma (BEPS), *Uluslararası Vergi Hukuku Konferansları Serisi – 5*, Editör: Prof. Dr. Billur YALTI, Beta Yayınları

RODRIK, D. (2011), *Akıllı Küreselleşme*, Elif Yayınevi, Ankara

SOMEL, A. (2016), “Bir Kamu Politikası Olarak Post-Neoliberalizm”, *Mülkiye Dergisi*, Sayı: 40, ss. 209-236

ŞEN, A. (2005), “Washington Konsensüs ve Gelişmekte Olan Ülkeler Sorunları: Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S.2, ss. 181;200

VOGEL, S. K. (1996), *Freer Markets, More Rules: Regulatory Reform in Advanced Industrial Countries*, Cornell University Press, London

YILDIRIM, C. (2011), “Birinci ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980’den Sonraki Evrimi”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Güz: 2011, Cilt:7, Yıl:7, Sayı:2, ss.1-23

İnternet Kaynakları

LATİFOĞLU, S. (2021), “Neoliberalizm ve Küresel Vergi”,
<https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/neoliberalizm-ve-kuresel-vergi-247411> (Erişim Tarihi: 15/07/2022)